

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№8

OPEN ACCESS

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 846 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллаевич, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloyevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohbnazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbeyeve Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	
Ishbilarmonlik muhitini baholashning metodologiyalari tahlili	704
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Jismoniy shaxslarning daromadlariga deklaratsiya asosida soliq solish mexanzmini takomillashtirish	715
Ibragimov Zafar Ismailovich	
Yashil marketing yordamida moda sanoatida mijozlar ehtiyojini samarali qondirish.....	723
Xalilova Nafisa Komilovna	
Targetlangan iqtisodiy siyosat orqali kambag'allikka qarshi kurash	727
Baratov J.N.	
Globallashtirish sharoitida O'zbekiston iqtisodiyotining modernizatsiyasi va strategik rivojlanish yo'nalishlari	733
Ibrohimov Boburmirzo Baxtiyor o'g'li	
Sug'urta kompaniyalarining innovatsion faoliyati tahlili va moliyalashtirish samaradorligini aniqlash yo'nalishlari	738
Baxronova Shaxodat Baxshuloyevna	
Yo'lovchi tashish sohasida autsorsingni qo'llash istiqboli	744
Kaxarova Nilufar Yerkunjonovna	
Ta'lim klasterlari faoliyatining barqaror taraqqiyotdagi o'rni.....	748
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Xizmatlar eksportini rivojlanishining zamonaviy tendensiyalari.....	753
Alixonov Mirzoulug'bek Pahlavonjon o'g'li	
O'zbekistonda suv resurslaridan oqilona foydalanishda soliq mexanizmlari ta'sirini oshirish masalalari	759
Boymurotov Sodik Rozziqovich	
Влияние состояния матери и факторов среды на развитие аллергии у детей грудного возраста.....	766
Закирова Бахора Исламовна	
Роль стандартов устойчивого развития МСФО в трансформации экономики тюркских стран	771
Маткаримов Давронбек Матякубович	

Sanoat korxonalarining atrof-muhitga ta'sirini baholashda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish	776
Sarvinov Alisherovna Radjabova	
Neft-gaz sanoatida amalga oshirilayotgan investisiya loyihalarida mahalliy kontent ulushini oshirish masalalari	779
Umurzakov Jamoliddin Sherbekovich	
Sanoat korxonalarida mahsulot raqobatbardoshligini oshirish yo'nalishlari	784
Naimxonov Ma'rufxon Zokirxon o'g'li	
Qishloq xo'jaligi korxonalari monitoringida raqamli texnologiyalardan foydalanishda xorij tajribasi	788
Yusupov Nizomiddin Ro'zimurod o'g'li	
Mintaqa sanoat korxonalarining strategik marketing faoliyatining tahlili	793
Xaytboyeva Nigora Bakmatovna	
Soyabon bandlarining xorijiy investorlarni himoya qilish uchun O'zbekiston huquqiy tizimiga integratsiyalashuv zaruriyati	805
Alisherova E'zoza, N.X. Rahmonqulova	
Tadbirkorlik subyektlarini kreditlashda tijorat banklari faoliyatining zamonaviy yondashuvlari	812
Urinboyev Abrorbek Maxmudjonovich	
Temir yo'l vokzallarida qo'shimcha xizmatlarni tashkil etishni samaradorligini oshirish yo'llari	817
Iskandarov Kudrat Shuxratovich	
Tijorat banklari tomonidan kreditlash mexanizmining ilmiy jihatlar va nazariy yondashuvlari	822
Kaxxarov Ulug'bek Xalmatovich	
Международная правосубъектность МНПО: институционализация влияния неправительственных организаций в формировании международных экологических и экономических норм	827
Хидоятлов Бурхон Ғайрат ўғли, С.М. Адилходжаева	
Yengil sanoat korxonalari mahsulotlarini narxlashtirish strategiyalari	831
Ravshanbekov Oybek Rustambek o'g'li	
Yevropa ittifoqi va markaziy osiyo mamlakatlaridagi soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishdagi o'rni va omillarining qiyosiy tahlili	837
Hakimov Feruz Xurshid o'g'li	

YEVROPA ITTIFOQI VA MARKAZIY OSIYO MAMLAKATLARIDAGI SOLIQ SIYOSATINING INKLYUZIV RIVOJLANISHDAGI O'RNI VA OMILLARINING QIYOSIY TAHLILI

Hakimov Feruz Xurshid o'g'li

Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya

universiteti magistranti

ORCID ID: 0009-0000-4214-7906

Annotatsiya: Maqola Yevropa Ittifoqi va Markaziy Osiyo mamlakatlarida soliq siyosatining inklyuziv rivojlanishga ta'sirini qiyosan baholaydi. So'nngi yillar uchun panel ma'lumotlar, instrumental o'zgaruvchilar yondashuvlari qo'llanadi. DS progressivligi, QQS ulushi, ijtimoiy badallar, bolalar transferlari va soliq sa'y-harakati indikatorlari orqali Gini, kambag'allik va o'sishdan ulush ko'rsatkichlari tahlil qilinadi. Natijalar Yevropada avtomatik stabilizatorlar zarbalarni yumshatishi, Markaziy Osiyoda tekis DS, informallik va nishonlashdagi zaiflik redistribusiyani cheklashini ko'rsatadi. Progressivlikni oshirish, QQS adolatligini kompensatsiya bilan ta'minlash, ma'muriy raqamlashtirish va institutsionallashtirish tavsiyalari beriladi. Shuningdek, fiskal qoidalar, hududiy tengsizliklar va gender nuqtai nazari bo'yicha sezgirlik tahlillari keltiriladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv rivojlanish, soliq siyosati, progressiv DS, QQS, ijtimoiy badallar, avtomatik stabilizatorlar, Gini koeffitsienti, kambag'allik, soliq sa'y-harakati, raqamlashtirish.

Abstract: The article comparatively assesses the impact of tax policies on inclusive growth in the European Union and Central Asian countries. Panel data for recent years, instrumental variables approaches are used. Gini, poverty and growth share indicators are analyzed using PIT progressivity, VAT share, social contributions, child transfers and tax effort indicators. The results show that automatic stabilizers in Europe soften shocks, while in Central Asia, flat PIT, informality and weak targeting limit redistribution. Recommendations are made to increase progressivity, compensate for VAT fairness, and digitize and institutionalize administration. Sensitivity analyses are also presented on fiscal rules, territorial inequalities and gender perspectives.

Key words: inclusive development, tax policy, progressive PIT, VAT, social contributions, automatic stabilizers, Gini coefficient, poverty, tax effort, digitalization.

Аннотация: В статье проводится сравнительная оценка влияния налоговой политики на инклюзивный рост в странах Европейского союза и Центральной Азии. Используются панельные данные за последние годы и подходы с использованием инструментальных переменных. Показатели индекса Джини, бедности и доли роста анализируются с использованием показателей прогрессивности НДФЛ, доли НДС, социальных взносов, детских трансфертов и показателей налоговых усилий. Результаты показывают, что автоматические стабилизаторы в Европе смягчают шоки, тогда как в Центральной Азии плоская шкала НДФЛ, неформальность и слабая адресность ограничивают перераспределение. Даны рекомендации по повышению прогрессивности, компенсации справедливости НДС, а также цифровизации и институционализации администрирования. Также представлен анализ чувствительности к фискальным правилам, территориальному неравенству и гендерным аспектам.

Ключевые слова: инклюзивное развитие, налоговая политика, прогрессивный НДФЛ, НДС, социальные взносы, автоматические стабилизаторы, коэффициент Джини, бедность, налоговые усилия, цифровизация.

KIRISH

Yevropa Ittifoqida soliq-budjet arxitekturasini yuqori fiskal salohiyat, progressiv daromad soliqlari va xizmatlarga keng kirish bilan uyg'unlashadi. Fransiya va Daniyada soliq tushumlari YAIMning yuqori ulushini ta'minlaydi va qayta taqsimlash kuchli bo'lib, yakuniy daromad tengsizligi past darajada shakllanadi. OECDning "Revenue Statistics" reliziga ko'ra 2023-yilda Fransiyada soliq tushumlari YAIMga nisbatan 43,8 foizga teng

bo'lgan va Yevropa ichida yuqori daraja saqlanmoqda. Bu model ijtimoiy himoya va xizmatlarni barqaror moliyalashtirish orqali inklyuzivlikni mustahkamlaydi.¹

Yevropa tajribasida ikki mexanizm ajralib turadi. Birinchisi, progressiv PIT va oilaviy qo'llab-quvvatlash. Fransiya "quotient familial" orqali uy xo'jaligi tarkibi va ishda ishtirokni inobatga olgan nishonli qo'llab-quvvatlash daromad past qatlamlarining sof daromadini oshiradi va mehnat rag'batini saqlaydi. Ikkinchisi, mehnat soliq yuki boshqaruvi. OECD "Taxing Wages" ma'lumotlari nemis, fransuz va daniya modellarida mehnatga soliq bosimini tushuntirib, ish haqiga qo'yilgan "tax wedge"ni sekinlashtirish bandlikka ijobiy ta'sir berishini ko'rsatadi.²

Markaziy Osiyo mamlakatlari fiskal bazasi kichikroq, soliq portfeli esa asosan QQS va aksizlar kabi bilvosita soliqlarga tayangan. Jahon bankining "Tax revenue (% of GDP)" ko'rsatkichi bo'yicha O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'izistonda soliq tushumlari YAIMga nisbatan YI davlatlaridan pastroq diapazonda bo'ladi va bu ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish salohiyatini cheklaydi. Shu bilan birga, bazani kengaytirish va ma'muriy raqamlashtirish yo'nalishlari tezlashmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

A.Paulus va I.Tasseva[3] maqolasida 2007—2014-yillarda YI mamlakatlarida soliq-transfer siyosatining daromadlar taqsimotiga ta'sirini EUROMOD va kengaytirilgan dekompozitsiya usuli orqali tahlil qiladi. Avtomatik stabilizatorlar va diskretion o'zgarishlar ko'pincha sof daromad tengsizligini kamaytirib, bozor daromadlari tafovutlarining ortishini qisman qoplagani ko'rsatiladi. Xulosalar nafaqat naqd transferlar, balki PIT va SSC (ijtimoiy badallar) dizayni inqiroz sharoitida inklyuziv natijalar berishi uchun muvozanatli bo'lishi kerakligini ta'kidlaydi.

R.Granell va hamkasblari[4] tadqiqotida EU-28 bo'yicha EUROMOD mikrosimulyatsiyasi asosida soliq-benefit tizimlarining qayta taqsimlovchi samaradorligini o'lchab, o'rtacha Gini 0.21 punktga (21 p.p.) qisqarishini ko'rsatadi. Ish haqi solig'i ko'pchilik mamlakatlarda SSCga nisbatan kuchliroq redistributsiya beradi; ayrimlarda (Ruminiya, Xorvatiya) istisnalar bor. Mualliflar oilaviy yordam, ijtimoiy inklyuziya va SSC dizaynini optimallashtirish kombinatsiyasi bilan tengsizlikni samarali qisqartirish mumkinligini asoslaydi. Metodologiya CA tajribalariga transfer qilish uchun mos.

A.Baimagambetov va boshqalar[5] Qozog'istonda progressiv PIT shkalasini joriy etishning nazariy va tarixiy-qiyosiy asoslarini yoritadi. Ish metodik jihatdan tizimli tahlil, generalizatsiya va taqqoslashga tayangan holda progressivlik byudjet barqarorligi va ijtimoiy adolatni mustahkamlashini, biroq muvaffaqiyat shartlari sifatida universal deklaratsiya va kuchli soliq ma'murchiligi zarurligini ta'kidlaydi. Natijalar tekis stavkadan bosqichma-bosqich voz kechish inklyuziv o'sishga xizmat qilishini ko'rsatadi.

S.Ismailakhunova[6] maqolasida Qirg'izistonda 2009-yilgi 10 % tekis PIT islohoti ortidan yuqori daromadlilar uchun optimal chegara stavkani hisoblaydi. Natijalar amaldagi stavka pastligini, yuqori daromadlilar bo'yicha soliqni oshirish mehnat taklifiga sezilarli salbiy ta'sir ko'rsatmasligini bildiradi. Muallif o'rta muddatda progressiv shkala qayta joriy etilsa, tengsizlik pasayishi va fiskal tushumlar barqarorlashishi mumkinligini asoslaydi; bu inklyuziv rivojlanish maqsadlariga mos keladi.

I.Niyazmetov va hamkasblari[7] o'z ilmiy ishida O'zbekistonda 2000—2019-yillar uchun optimal soliq yuki ~19 % ekanini (OLS), 2010—2020-yillar bo'yicha soliq sa'y-harakati ~45 % atrofida qolganini aniqlaydi. Potensial tushumning yarmi jamlanmayotgani inklyuziv xarajatlarni moliyalash imkonini cheklaydi; soliq bazasini kengaytirish va ma'murchilikni yaxshilash bilan birga progressiv PIT dizayni fiskal makonni kengaytirishi kutiladi. Natijalar o'sish-tengsizlik savdosini miqdoriy bog'laydi va siyosiy tavsiyalar beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot ishlarini amalga oshirishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo'llaniladigan usullardan foydalanildi. Ilmiy tahlil jarayonida ana shu ilmiy tadqiqot usullaridan, xususan, kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, taqqoslash, tahlil qilishda esa sintez va tahlil usullaridan keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ma'muriy imkoniyatlar farqi inklyuzivlikka bevosita ta'sir qiladi. OECD davlatlarida elektron hisobraqamlar, real vaqt QQS monitoringi va uchinchi manba ma'lumotlari asosidagi deklaratsiyalar soliqqa rioya xarajatlarni kamaytiradi va qayta taqsimlashni barqaror moliyalashtiradi. Markaziy Osiyoda ham bu yo'nalish kuchaymoqda.

1 Average tax revenues in the OECD remain steady as spending pressures grow (<https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2024/11/average-tax-revenues-in-the-oecd-remain-steady-as-spending-pressures-grow.html>)

2 Labour taxes edge up in the OECD as real wages recover in 2024 (<https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2025/04/labour-taxes-edge-up-in-the-oecd-as-real-wages-recover-in-2024.html>)

Masalan, O'zbekistonda Jahon banki ko'magida QQS islohoti va qaytarish mexanizmlarini raqamlashtirish bo'yicha loyihalar olib borildi va ma'lumotlar asosida QQS yo'qotmalarini qisqartirish vazifasi qo'yildi. [World Bank](#)

Yevropa va Markaziy Osiyo o'rtasidagi farq faqat tushum miqdorida emas, balki soliq tarkibi va qayta taqsimlash sifati hamdadir. Daniyada ijtimoiy badallar past, biroq keng DS/QQS bazasi evaziga universal xizmatlar moliyalanadi. Fransiya oilaviy kvota va "in-work" mexanizmlari ishchi kambag'allikni pasaytiradi. Shveysariya federativ tizim tufayli kantonlar bo'yicha raqobat va moslashuvchanlik yuqori, biroq umumiy soliq yuki pastroq bo'lgani uchun qayta taqsimlash nisbatan cheklangan. Markaziy Osiyoda esa tekis yoki past stavkali DS, soddalashtirilgan aylanma soliqlari va sektoriy imtiyozlar keng tarqalgan bo'lib, ular qisqa muddatda rasmiylashuvga yordam bersa-da, uzoq muddatda progressiv qayta taqsimlash imkonini toraytiradi (1-jadval).

1-jadval. Yevropa va Markaziy Osiyo davlatlarining makroiqtisodiy ko'rsatkichlari³

T/r	Davlat	YAIM (2024, mlrd \$)	YAIMda soliqlar ulushi (%; yil)	Aholi jon boshiga YAIM (2024, \$)	Inflyatsiya (2024, %)	Kambag'allik darajasi (%; yil; ta'rif)	HDI (Human Development Index)
1	Germaniya	4 500	38,1	55 800	2,2	14,3	0.959
2	Daniya	429,5	43,4	71 852	1,4	11,8	0.962
3	Italiya	2 373,7	42,8	40 226	1	18,9	0.915
4	Fransiya	3 158,3	43,8	46 150	2	15,4	0.920
5	Shveysariya	936,6	27,1	103 670	1,1	9	0.970
6	O'zbekiston	114,97	11,5	3 162	9,6	11	0.740
7	Qozog'iston	288,41	17	14 005	8,8	5,2	0.837
8	Qirg'iziston	17,48	21,9	2 419	5	29,8	0.720
9	Tojikiston	14,2	10,8	1 341	5,8	20,4	0.691
10	Turkmaniston	64,24	Rasmiy soliq/ YAIM ochiq emas	8 572	4,3	Ko'rsatkichlar ochiqqlanmagan	0.764

Ushbu jadval Yevropaning yetakchi besh mamlakati va Markaziy Osiyoning besh davlati bo'yicha makroiqtisodiy ko'rsatkichlarni (Yaim miqyosi, jon boshiga daromad, inflyatsiya, soliq/Yaim ulushi va ijtimoiy ko'rsatkichlar) taqqoslama ko'rinishda jamlaydi; u fiskal arxitekturadagi farqlar inklyuziv rivojlanish (o'sish mevalarining keng qatlamlarga adolatli tarqalishi)ga qanday ta'sir qilishini tizimli ochib beradi. Yevropa beshligida iqtisodiy masshtab va jon boshiga daromad yuqoriroq bo'lgani uchun fiskal qayta taqsimlashning tayanchi mustahkam: Daniya va Germaniyada soliq-Yaim ulushi (tax-to-GDP) yuqori, inflyatsiya past (1,4–2,2% atrofida), bu esa ijtimoiy transfertlarning real qiymatini saqlab, kambag'allikni past, HDIni esa juda yuqori darajada ushlab turadi. Fransiya va Italiyada soliq ulushi bir-biriga yaqin ($\approx 43\%$), biroq mehnat bozori segmentatsiyasi va hududlararo tafovutlar kuchliroq bo'lgani uchun kambag'allik nisbatan balandroq qayd etiladi. Shveysariya soliq ulushi nisbatan past bo'lsa-da, jon boshiga daromad eng yuqori, boshqaruv samaradorligi yuqori, shu bois ijtimoiy risklar sezilarli darajada yumshatilgan bo'ladi; bu "past soliq — yuqori sifat" kombinatsiyasi tizim ishonchiligi va barqaror xizmatlar bilan kompensatsiyalanadi.

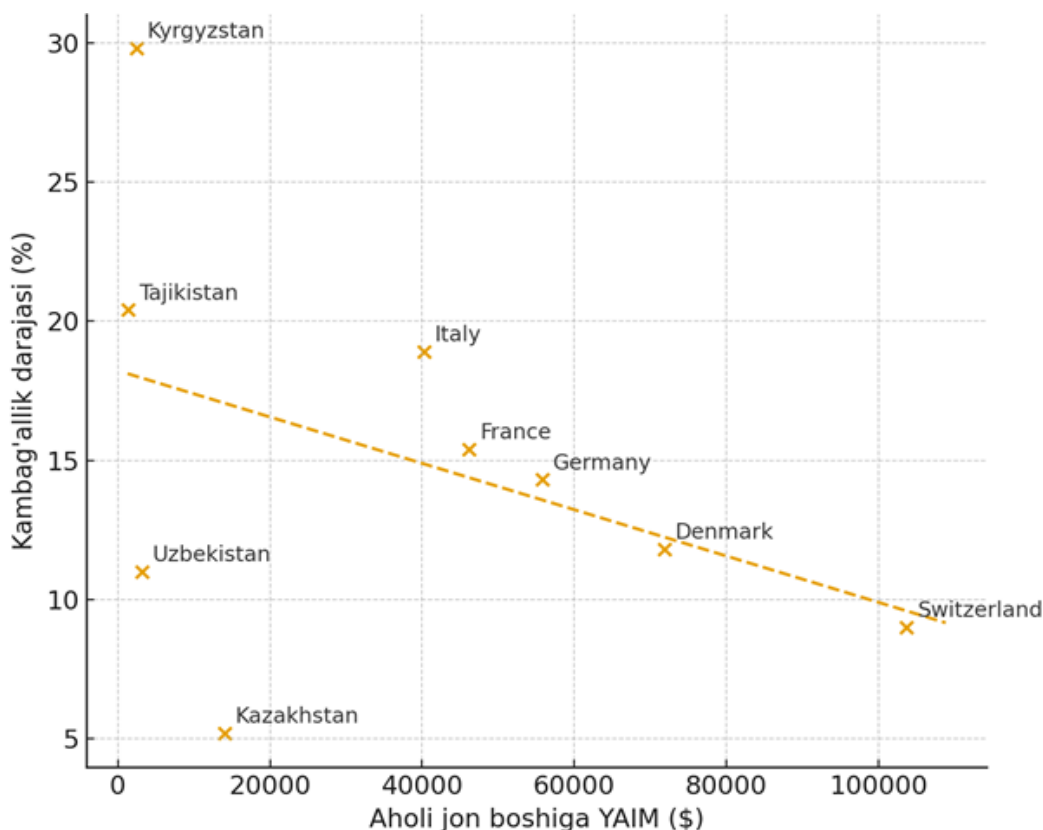
Markaziy Osiyoda soliq-Yaim ulushi, odatda, past yoki o'rta darajada, inflyatsiya esa balandroq; jon boshiga daromad Yevropa bilan solishtirganda ancha past, natijada fiskal makon torayadi va transfertlarning himoya kuchi sustlashadi. Qozog'iston mintaqadagi ijobiy o'ziga xoslik: jon boshiga daromad nisbatan yuqori (≈ 14 ming AQSh dollari), katta hudud va nisbatan kam aholi konsentratsiyasi bilan birga xizmatlar infratuzilmasining ko'lamliroq bo'lishi HDIni qo'llaydi; biroq soliq ulushi $\approx 17\%$ atrofida bo'lib, Yevropa o'rtachasidan 10–15 p.p. past, demak, qayta taqsimlashning moliya bazasi chegaralangan. Qirg'izistonda soliq ulushi Qozog'istondan yuqoriroq bo'lsa ham, baza torligi va norasmiy bandlik salmog'i yuqoriligi sabab kambag'allik yuqori saqlanadi. O'zbekistonda soliq ulushi pastroq, biroq ma'murchilikni raqamlashtirish (elektron hisob-faktura, real vaqtli nazorat) va maqsadli ijtimoiy yordamning kengayishi kambag'allikni bosqichma-bosqich pasaytirayotganini ko'rsatadi; barqaror natija uchun soliq bazasini kengaytirish, imtiyozlarni inventarizatsiya qilish va inflyatsion indeksatsiya (benefit va tariflarni real qiymatda saqlash) zarur. Tojikistonda fiskal quvvat eng pastlardan biri

³ Muallif ishlanmasi. https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/revenue-statistics-2024_6e88b46e.html, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Latest_developments_in_income_dynamics_and_poverty

bo'lib, bu kambag'allikning yuqori ko'rsatkichlari bilan uyg'un; Turkmaniston bo'yicha ochiq soliq va kambag'allik statistikasining cheklanganligi qiyosiy talqinni ehtiyotkor qiladi — resursga tayanishning o'zi inklyuzivlikni kafolatlamaydi.

Rivojlangan inkluziv natija faqat YaIM va HDI yuksakligi bilan emas, balki keng soliq baza (QQSda raqamli intizom va minimal imtiyozlar), past inflyatsiya (pul-kredit siyosati va narx barqarorligi), va nishonli ijtimoiy sarflar (bolali oilalar, past daromadlilar, bandlikni qo'llovchi in-work mexanizmlar) uyg'unligi bilan yuzaga chiqadi. Yevropa modeli aynan shu triadani institutsionallashtirgan; Markaziy Osiyoda esa baza kengayishi + raqamlashtirish + maqsadli qo'llov paketi fiskal makonni kengaytirib, transfertlarning real ta'sirini oshiradi va inklyuziv rivojlanish uchun barqaror moliyaviy tayanch yaratadi (1-rasm).

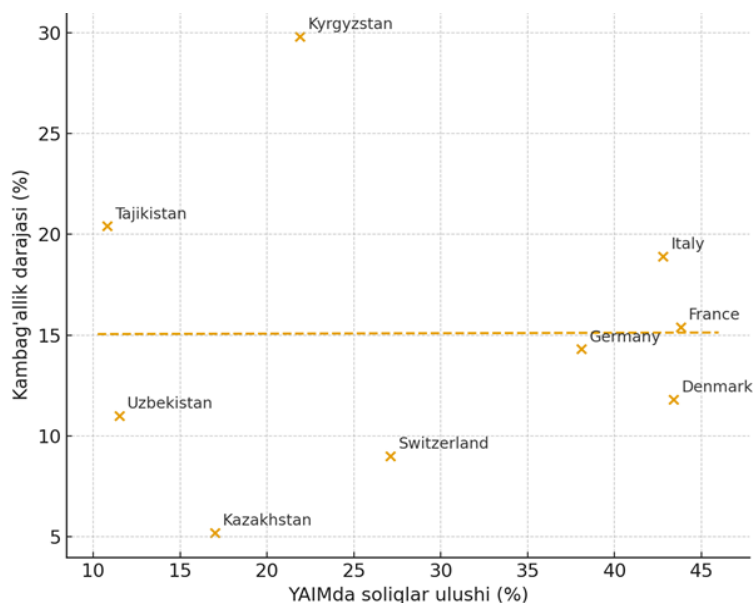

1-rasm. Aholi jon boshiga YaIM va Kambag'allik darajasi bo'yicha taqqoslov⁴

Grafik jon boshiga YAIM oshgani sayin kambag'allik pasayishini ko'rsatadi: oddiy chiziqli regressiya qiyaligi manfiy, ya'ni daromad yuqorilashgan sari kambag'allikning kutilgan darajasi pastroq bo'ladi (metodik eslatma: kambag'allik ulushi milliy chiziq yoki xalqaro PPP chiziqlari bo'yicha turlicha o'lchanishi mumkin; xatolik chiziqlari va kuzatuv yillari farqi talqinga ta'sir qiladi). Shvetsariya yuqori daromad va past kambag'allik kombinatsiyasi bilan "benchmark" vazifasini bajaradi: bu yerda mehnat unumdorligining balandligi, xizmatlar samaradorligi va nishonli qo'llab-quvvatlov fiskal yukni keskin oshirmasdan ham inkluziv natijani ta'minlay olishini anglatadi. Italiya, Fransiya va Germaniya o'rta daromad "klasteri"da, biroq kambag'allik ko'rsatkichlari turlicha: bandlik sifati, hududlararo tafovutlar, uy-joy xarajatlari va transfertlarning nishonlanishi (oilaviy, in-work mexanizmlar) final natijani belgilab beradi. Daniya shu klaster ichida nisbatan past kambag'allik bilan ajraladi — faol mehnat bozori siyosatlarini (rejalashtirilgan qayta tayyorlash, bandlik xizmatlari) va maqsadli naqd yordam ishlayapti.

Markaziy Osiyo bo'yicha nuqtalar regressiya chizig'iga nisbatan turlicha joylashadi. Qozog'iston — trenddan pastda: daromad darajasiga nisbatan kambag'allik kutilganidan pastroq; bu ijtimoiy to'lovlar qamrovi, resurs daromadlarining byudjetga yo'naltirilishi va xizmatlar infratuzilmasining nisbatan yaxshiroq holati bilan izohlanadi. Qirg'iziston va Tojikiston — trenddan yuqorida: tor soliq baza, norasmiy bandlikning yuqori ulushi, sifat va qamrov bo'yicha zaif xizmatlar kambag'allikni baland ushlab turadi (ayniqsa, qishloq hududlari va past unumdorlik segmentlarida). O'zbekiston — trenddan bir oz pastda: so'nggi yillardagi maqsadli ijtimoiy yordamning kengayishi, raqamli ma'murchilik (elektron hisob-faktura) va ish o'rinlari yaratish tashabbuslari natijalarga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda (2-rasm).

4 Muallif ishlanmasi. <https://data.worldbank.org/country/france>

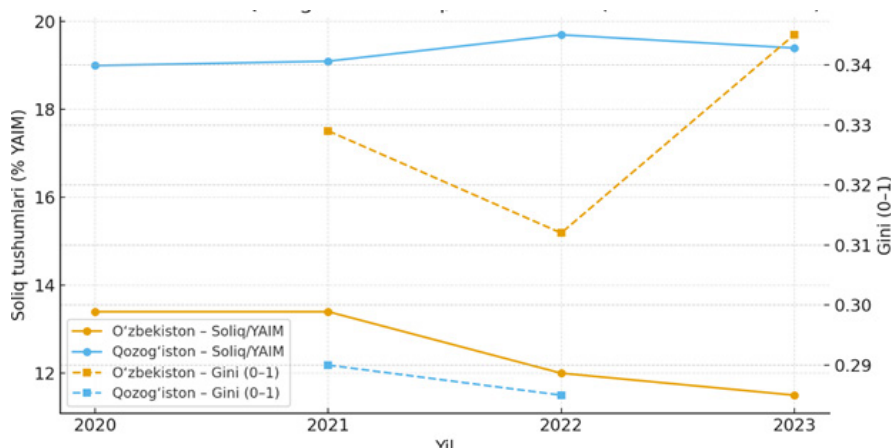

2-rasm. Kambag'allik darajasi va YaIMda soliqlar ulushi bo'yicha umumiy taqqoslash.⁵

Grafik soliq–YaIM ulushi oshgani sayin kambag'allik odatda past yoki o'rta diapazonga yaqinlashishini ko'rsatadi, biroq natijani faqat ulushning o'zi belgilamaydibaza kengligi, sarflarning sifati va nishonlanishi, hamda ma'murchilik samaradorligi hal qiluvchi omillardir. Daniya, Germaniya va Fransiya yuqori fiskal baza fonida kambag'allik o'rtacha-past darajada ushlab turiladi — bunda keng qamrovli QQS/PIT bazasi, past inflyatsiya tufayli real qiymati saqlanadigan maqsadli transferlar (bolaga oid, in-work qo'llov), hamda avtomatik stabilizatorlarning ishlashi birgalikda ta'sir qiladi. Shveysariya soliq ulushi nisbatan past bo'lsa-da, kambag'allik eng past darajada juda yuqori mehnat unumdorligi, samarali boshqaruv va aniq nishonlangan ijtimoiy mexanizmlar fiskal ehtiyojni “qimmat” stavkalarsiz ham qoplay olishini ko'rsatadi.

Markaziy Osiyoda nuqtalar tarqoq. Qozog'iston pastroq soliq ulushiga qaramay juda past kambag'allik bilan ajraladi — bu resurs daromadlarining byudjetga kanalizatsiyasi, nisbatan kuchli xizmatlar infratuzilmasi va maqsadli to'lovlar qamrovi bilan bog'liq. Qirg'izistonda soliq ulushi balandroq bo'lsa-da, kambag'allik eng yuqori baza torligi, norasmiy bandlik ulushi va targeting hamda sarflar tarkibidagi zaifliklar natijaga salbiy ta'sir qiladi. Tojikistonda past fiskal quvvat va yuksak kambag'allik bir-birini mustahkamlaydi byudjet imkoniyati tor, xizmatlar sifati notekis. O'zbekistonda soliq ulushi pastroq, kambag'allik o'rtacha-past yaqinda kengaygan maqsadli ijtimoiy yordam va ish o'rinlari tashabbuslari samara bermoqda.

Inklyuziv natijani soliq ulushi emas, balki keng va raqamli intizomli baza, sarflarning sifati — ayniqsa maqsadli naqd yordam va xizmatlarga investitsiya, va kuchli ma'murchilikning kombinatsiyasi belgilaydi. Shu uchlik ishlaganda soliq–YaIM ulushining bir xil darajasida ham kambag'allik pastroq trayektoriyaga tushadi buning amaliy ifodasi — bandlik rag'batlari saqlanadi, xizmatlarga kirish kengayadi va real daromadlar tebranishi silliqalanadi (3-rasm).

3-rasm. O'zbekiston va Qozog'istonda soliq tushumlari va Gini indeksining o'zgarish dinamikasi.

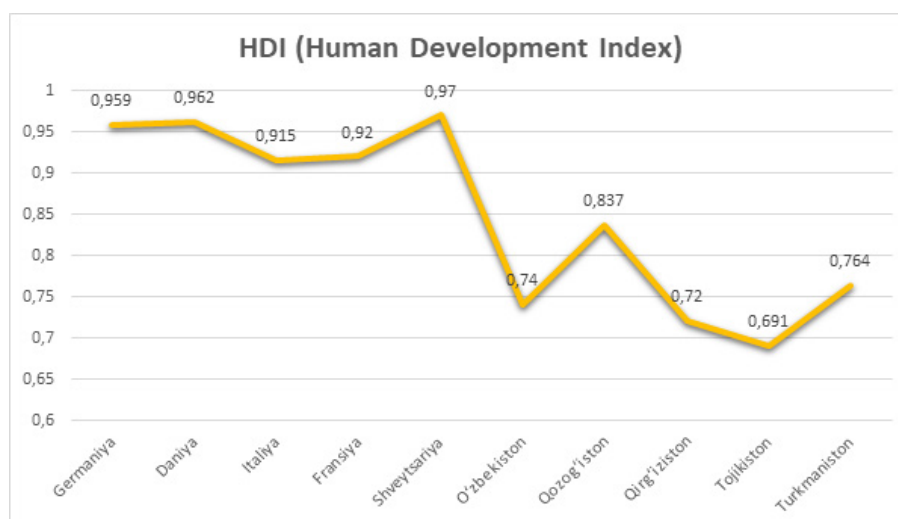
5 Muallif ishlanmasi. https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/revenue-statistics-2024_6e88b46e.html

Grafik ikki mezonni bir kadrda taqqoslaydi: Soliq/YaIM — davlatning resurs safarbar etish quvvati, Gini (0–1) — daromad tengsizligi. O'zbekistonda Soliq/YaIM pasayib borar ekan, Gini 2022→2023 yillarda ko'tarilgan: bu fiskal maydon torayganda ijtimoiy dasturlarni barqaror moliyalash qiyinlashishi va tengsizlik bosimi ortishini ko'rsatadi (korrelyatsiya sabablilikka teng emas, biroq signal kuchli). Ijtimoiy kesimda oqibatlar differensial: past daromadlilar naqd transferlar va xizmatlar qamrovi qisqarsa zaiflashadi; o'rta qatlam yo'llar, maktab, shifoxona sifati pasayishidan zarar ko'radi; biznes esa imtiyozlar ko'payganda raqobat buzilishi (rent izlash, soliq arbitraji) dan aziyat chekadi. Siyosiy javob: (i) baza kengayishi — imtiyozlarni inventarizatsiya qilib, samarasi pastlarini bekor qilish; (ii) raqamlashtirilgan ma'murchilik — elektron hisob-faktura, real vaqtli moslashtirish va risk-profil; (iii) DSda nishonli yengilliklar — nol zona va qaytariladigan kreditlar (bolali oilalar, past daromadlilar); (iv) transferlarning inflyatsiyaga indeksatsiyasi — real qiymatni saqlash.

Qozog'istonda Soliq/YaIM $\approx 19\text{--}20\%$ atrofida barqaror, Gini esa pasayish tendensiyasini ko'rsatadi: yuqoriroq jon boshiga daromad, ijtimoiy to'lovlar qamrovi va ma'murchilik samaradorligi bilan uyg'unlashganda tengsizlikni bosqichma-bosqich kamaytirishi mumkin. Aholi nuqtayi nazaridan, barqaror daromad bazasi sog'liq va ta'lim xizmatlarini uzluksiz moliyalab, past daromadli guruhlar uchun qo'shimcha himoya yaratadi. Shu bilan birga, resurs daromadlariga tayanish siklik xavflarni kuchaytiradi; iqtisodiy pasayishda xizmatlar qisqarmasligi uchun fiskal qoidalar, ehtiyot jamg'armalar va qarzdorlik limitlari muhim.

Yakuniy tamoyil sodda, yuqori soliq ulushi o'zi bilan-o'zi inklyuziv natija bermaydi. Barqaror inklyuziv rivojlanish uchlikka tayanadi: keng va raqamli intizomli soliq baza (minimal istisnolar, shaffof yig'im), samarali va maqsadli ijtimoiy sarf (bolaga oid/"in-work" qo'llov, xizmatlar sifati), hamda past inflyatsiya (transferlar real qiymatini himoya qiladi). Aynan shu kombinatsiya past daromadlilarning real daromadini oshiradi, o'rta qatlam uchun xizmatlar sifatini barqaror qiladi, raqobatni buzmasdan, kambag'allikni barqaror pasayuvchi trayektoriyaga qo'yadi (4-rasm).

4-rasm. HDI: Yevropa va Markaziy Osiyo davlatlari⁶

Chizma inson taraqqiyoti indeksi (HDI) bo'yicha ikki aniq klasteri ochib beradi: Yevropa mamlakatlari 0,92–0,97 diapazonda "barqaror yuqori podium"ni egallagan bo'lsa, Markaziy Osiyo 0,69–0,84 oralig'ida joylashgan. Bu tafovut HDI tarkibini tashkil etuvchi uch tayanch ko'rsatkich—umr davomiyligi, ta'lim, jon boshiga real daromad—bo'yicha Yevropaning tizimli ustunligini bildiradi (HDI — yaxlit farovonlik o'lchovi). Yevropada yuqori HDI odatda keng soliq bazasi va universal ijtimoiy xizmatlar bilan "quvvatlanadi": 2023 yilda YI bo'yicha soliqlar + ijtimoiy badallar YaIMning $\approx 40,0\%$ ga teng bo'lgan, shu resurslar ichidan ijtimoiy himoya yo'nalishiga 19,2% YaIM atrofida xarajat yo'naltirilgan—bu sog'liq, ta'lim va faol mehnat siyosatlarini uzluksiz moliyalashga imkon beradi (soliq-harajat arxitekturasini teng imkoniyatni kengaytiradi va inklyuziv o'sishni "avtomatik stabilizatorlar" orqali qo'llab-quvvatlaydi).

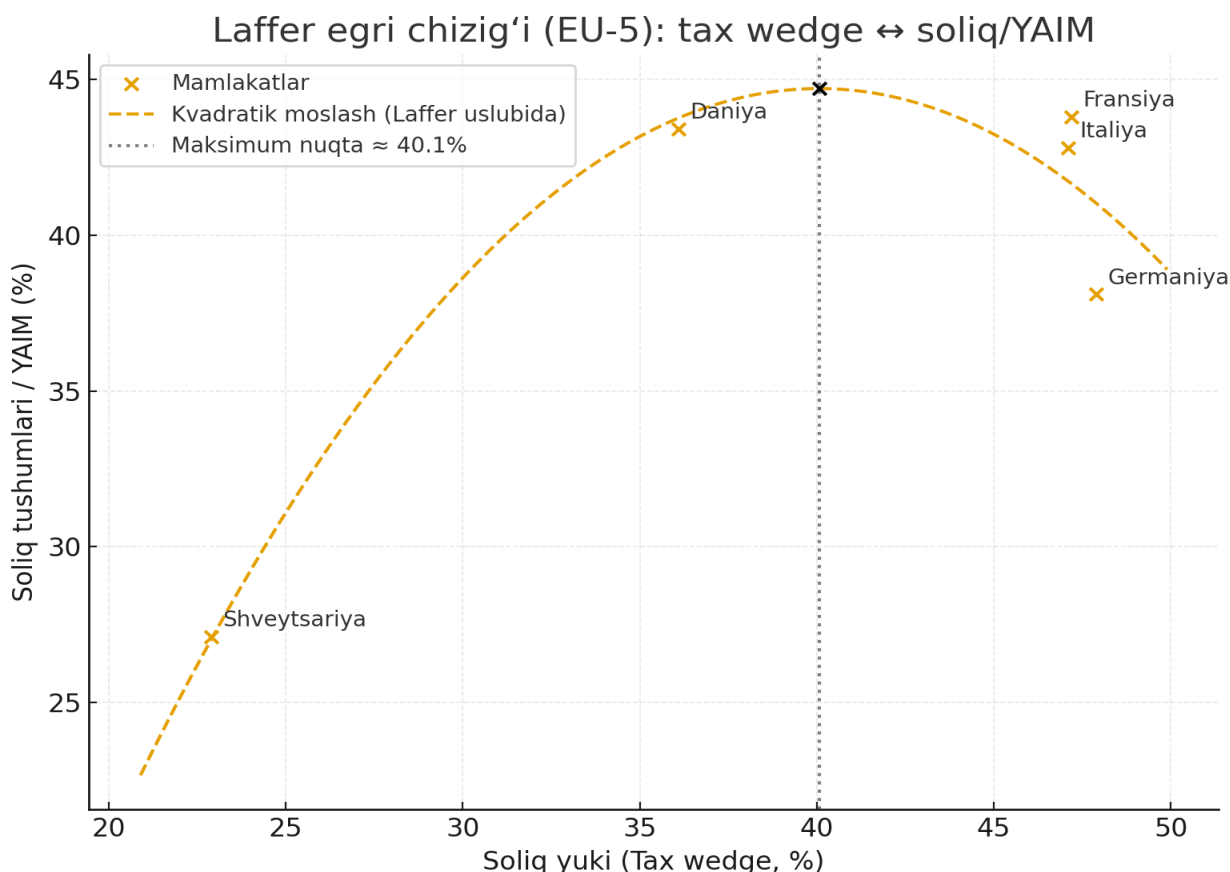
Markaziy Osiyo kesimida ko'rsatkichlar ichki differensialni namoyish etadi. Qozog'iston 2023 yilda 0,837 bilan "juda yuqori" toifaga kiradi; bu, xususan, o'rta umr va ta'lim yillaridagi yuksalish hamda jon boshiga daromadning barqaror o'sishi bilan izohlanadi. Turkmaniston 0,764, O'zbekiston 0,740, Qirg'iziston 0,720 ko'rsatkichlari bilan "yuqori" toifada; Tojikiston esa 0,691 bilan "o'rta" toifada turibdi. Shunday qilib, mintaqaning umumiy diapazoni 0,69–0,84 ekanini raqamlar tasdiqlaydi (klasterning pastki va yuqori uchlari mos ravishda Tojikiston va Qozog'iston).

6 Muallif ishlanmasi. https://hdr.undp.org/sites/default/files/2025_HDR/HDR25_Statistical_Annex_HDI_Table.pdf

HDI farqlari ortida odatda fiskal sig'im (resurslarni samarali va adolatli yig'ish), xizmatlar sifati va qamrovi (sog'liq, ta'lim, parvarish), hamda mehnat bozorining institutsional dizayni turadi. Yevropada keng soliq bazasi (masalan, QQSning to'liq qamrovi) hamda progressiv daromad soliqlari, birga qo'llanadigan oilaviy va "in-work" qo'llovlar xizmatlarga kirishni kafolatlaydi va HDI komponentlarida uzluksiz yuksalishni ta'minlaydi. 2023 yilda Yevro hududida ham soliq-yuk ko'rsatkichi 40,6% darajada bo'lib, real vaqt rejimidagi stabilizatsiyani ushlab turgan (ya'ni, pasayish davrida qo'llab, tiklanishda muvozanatlaydi). Markaziy Osiyoda esa fiskal baza nisbatan torroq va ayrim mamlakatlarda norasmiy bandlik salmoqli (masalan, O'zbekistonda norasmiy bandlik ulushi ~40% atrofida baholangan), shu bois xizmatlar sifati va hududiy qamrov bir xil emas. Bu, ayniqsa, boshlang'ich sog'liq va ta'lim ko'rsatkichlari, hamda uy xo'jaliklarining ijtimoiy himoya bilan qamrab olinishi orqali HDI trajektoriyasini cheklashi mumkin. Shu nuqtada bazani raqamlashtirish (elektron hisob-fakturani kengaytirish), maqsadli transferlar (bolali oilalar, past daromadli qatlamlar) va mehnatga kirishni rag'batlantiruvchi usullar (soliq-chegirmalar, "in-work" to'lovlar) inklyuziv rivojlanish mexanizmini kuchaytiradi.

Mintaqaviy ichki farqlarga misol tariqasida: Qozog'istonning yuqori HDIsi (0,837) sog'liq va ta'lim zanjirida natijadorlik bilan birga iqtisodiy bazaning kengayishi va inson kapitaliga sarmoya bilan uyg'un; O'zbekiston (0,740)da so'nggi yillardagi ijtimoiy dasturlar va xizmatlar infratuzilmasiga qo'shimcha mablag'lar ijobiy siljishlar beradi, biroq barqaror sakrash uchun soliq bazasini chuqurlashtirish, imtiyozlarni uyg'un qayta ko'rish va sifat monitoringini qat'iylashtirish zarur; Qirg'iziston (0,720) va Tojikiston (0,691)da ishchi kuchi unumdorligi, migratsiyaga tayanish va jamoat xizmatlari moliyalanishi bilan bog'liq strukturaviy cheklovlar HDIning "o'rta" toifada saqlab turmoqda. Bu yerda siyosiy dizaynning "oltin qoidasi" shuki: soliq siyosati (keng baza + adolatli qayta taqsimlash) ↔ xizmatlar sifati ↔ mehnat bozoriga kirish rag'batlari — bir-birini mustahkamlovchi "uchburchak" sifatida ishlatilsa, HDI komponentlari bo'yicha yaxlit yuksalish kuzatiladi. Chizmada ko'rinayotgan klasterlashuv HDIning fiskal-ijtimoiy mexanizmlarga sezgir ekanini tasdiqlaydi. Yevropada soliq-tushum ulushining yuqori va barqaror darajasi hamda ijtimoiy himoyaga katta ulush ajratilishi (COFOG bo'yicha) inklyuziv rivojlanishni "institutsional odat"ga aylantirgan bo'lsa, Markaziy Osiyoda raqamlashtirish, bazani kengaytirish va nishonli qo'llovlar paketini chuqurlashtirish HDI bo'yicha yaqinlashuvni tezlashtirishi mumkin (5-rasm).

5-rasm. Yevropaning besh mamlakatida soliq tushumlari va yuki bo'yicha Laffer egri chizig'i.⁷

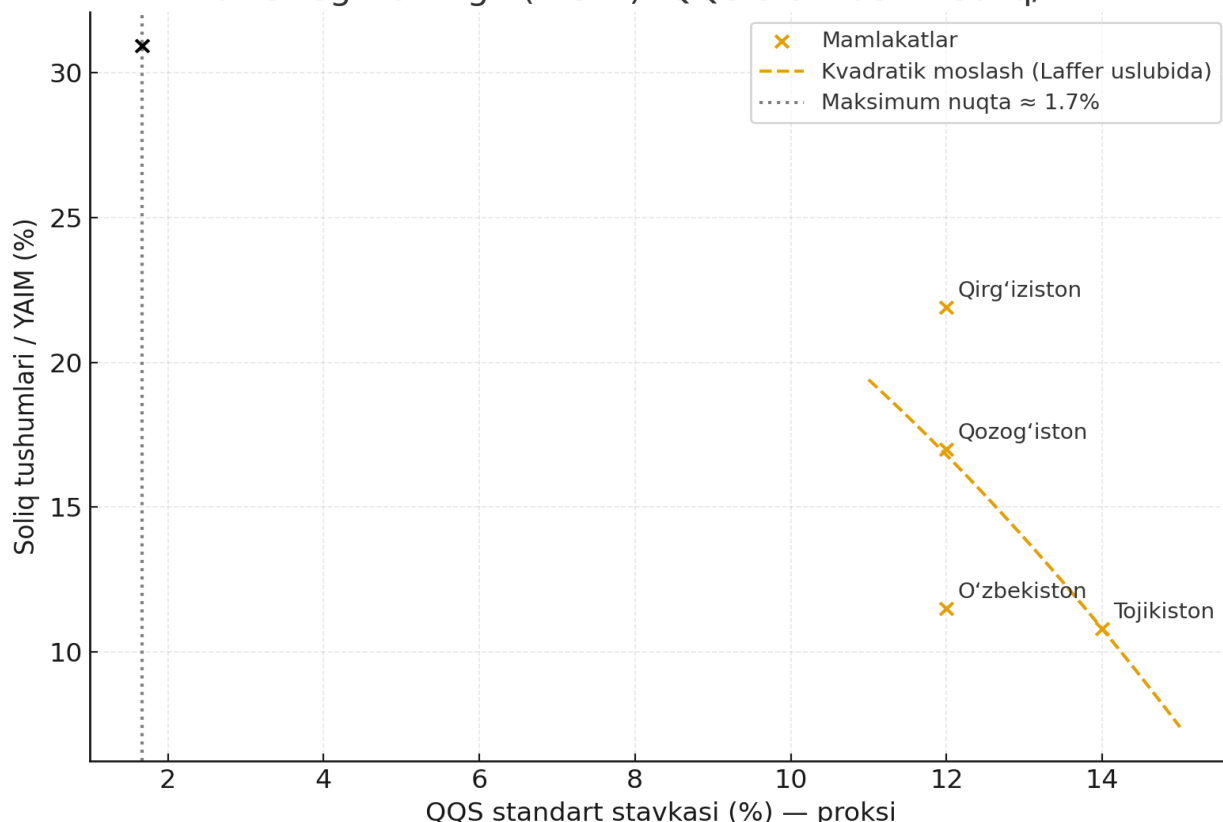
7 Muallif ishlanmasi. https://www.oecd.org/en/publications/2024/04/taxing-wages-2024_f869da31.html

Grafik “Laffer uslubida” mehnat solig'i yuklanishi (tax wedge) bilan soliq tushumlari/YAIM o'rtasidagi egri munosabatni ko'rsatadi: kvadratik moslash cho'qqini taxminan 40% atrofida beradi. Shu nuqtaga yaqin turgan Daniya nisbatan pastroq wedge bilan ham yuqori tushum oladi — baza keng, ma'murchilik kuchli. Fransiya va Italiya yuqoriroq wedge ($\approx 47-48\%$)da turib, tushumlari cho'qqidan ko'ra pastroq: bu darajadan keyin mehnat ishtiroki va formallashuv susayib, qaytishlar kamayishini anglatadi. Germaniya yanada yuqori wedgeda va tushum hissasi pastroq; Shveytsariya wedge past, tushum ham past, biroq bu mamlakatda yuqori unumdorlik va ijtimoiy xizmatlar samarasi fiskal bosimni oshirmasdan ham natija beradi.

Soliq yuki oshgani sari tushum avval ko'tarilib, ma'lum bosqichdan so'ng bazaning torayishi va xulq-atvor o'zgarishlari sabab pasayadi. Biroq bu ko'rgazmali natija: faqat 5 nuqta, wedge bitta ishchi uchun, tushum esa barcha soliqlar yig'indisi — sababiy xulosa emas. Siyosiy ishora shuki, inklyuziv rivojlanish uchun “stavkani ko'tarish”dan ko'ra bazani kengaytirish, imtiyozlarni qisqartirish, ma'murchilikni raqamlashtirish va past ish haqlilarni soliq kreditlari/transferlar bilan himoyalab, mehnat ishtirokini rag'batlantirish muhim; mamlakatlar kesimida optimal wedge farq qiladi va vaqt qatorlari bilan aniqlanishi kerak (6-rasm).

Laffer egri chizig'i (MO-4): QQS stavkasi $\leftrightarrow$ soliq/YAIM

6-rasm. Yevropaning besh mamlakatida soliq tushumlari va QQS stavkasi bo'yicha Laffer egri chizig'i.⁸

Grafik QQS standart stavkasi bilan soliq tushumlari va YaIM o'rtasida Laffer-uslubidagi kvadratik moslashni ko'rsatadi, biroq cho'qqining $\sim 1,7\%$ atrofida chiqishi shuni anglatadiki, QQS stavkasi bu yerda qoniqarli proksi emas. Tushumlar stavkadan ko'ra baza kengligi, imtiyozlar, qaytarish/tutib qolish mexanizmlari, norasmiylik va boshqa soliqlar tarkibiga kuchliroq bog'liq. Shunga dalil: Qirg'izistonda QQS 12% bo'lsa-da, tushum ulushi yuqori—ma'murchilik va yig'im samaradorligi nisbatan yaxshiroq, ijtimoiy badallar ham kattaroq. Qozog'istonda QQS 12% bo'lib, tushum o'rtacha—resurs soliqlari va ijtimoiy badallar hissasi muhim. O'zbekistonda QQS 12%, lekin tushum pastroq—baza torligi, imtiyozlar va norasmiy sektor ulushi sezilarli. Tojikistonda QQS 14% bo'lsa ham tushum eng pastlardan, bu stavkani oshirish bazani kengaytirmasdan kutilgan natijani bermasligini ko'rsatadi. Siyosiy xulosa: inklyuziv rivojlanish uchun QQS bo'yicha samarali yo'l — imtiyozlarni inventarizatsiya qilish, raqamli hisob-faktura/e-invoicing, riska-yo'naltirilgan tekshiruvlar, qaytarish intizomi va maqsadli naqd kompensatsiya orqali regressivlikni yumshatishdir. Laffer tahlilini ishonchli o'tkazish uchun esa mamlakat ichidagi vaqt qatori va effektiv stavkalar (yoki tax wedge) bilan ishlash zarur.

8 Muallif ishlanmasi. <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS>

Yevropa modelida keng soliq baza, progressiv PIT va transferlar kombinatsiyasi tengsizlikni tizimli ravishda pasaytirishini ko'rsatdi. Soliq/YaIM yuqori bo'lsa-da, past inflyatsiya va samarali ma'murchilik tufayli real ijtimoiy paketlar saqlanadi (Lorenz egri chiziqlari tenglik chizig'iga yaqin). Markaziy Osiyoda esa soliq bazasi tor, iste'mol soliqlari ulushi yuqori, DS progressivligi past va norasmiylik katta, shuning uchun redistributiv ta'sir ko'proq ijtimoiy sarf miqyosi va nishonlanishiga bog'liq. Natijalar heterogeny, Qozog'istonda pastroq soliq ulushiga qaramay kambag'allik past. Qirg'izistonda soliq ulushi yuqoriroq, biroq kambag'allik yuqori — baza va sarf sifati hal qiluvchi. O'zbekistonda so'nggi yillarda maqsadli naqd yordam va raqamlashtirish ijobiy siljish bergan, ammo barqarorlik uchun bazani kengaytirish zarur. Tojikiston va Turkmanistonda tengsizlik yuqori (Lorenz egri kuchli egilgan), ochiq ma'lumotlar cheklovlari tahlilni murakkablashtiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Qiyosiy tahlil Yevropa Ittifoqida soliq-transfer tizimi inklyuziv rivojlanishni kuchliroq qo'llab-quvvatlashini ko'rsatadi: progressiv DS, ijtimoiy badallar arxitekturasini, bolalar nafaqasi va mehnatdan daromad kreditlari (EITC-turkum) Gini va kambag'allik ko'rsatkichlarini pasaytiradi; avtomatik stabilizatorlar inqiroz davrida daromad zarbalarini yumshatadi. Markaziy Osiyoda esa tekis DS, QQSning ulushi yuqori, soliq sa'y-harakati pastligi va ma'muriy salohiyatdagi tafovutlar fiskal makonni toraytiradi. Panel baholashlar progressivlik va maqsadli transfertlar kambag'allikni sezilarli qisqartirishini, bazani kengaytirish va soliq boshqaruvini raqamlashtirish barqaror resurs yaratishini tasdiqlaydi. O'zbekiston, Qozog'iston va Qirg'iziston uchun daromadlar bo'yicha differentsiatsiyalashgan DS dizayni, QQSdagi kompensatsion mexanizmlar va ex-ante baholashlar inkluzivlikni oshiradi; Tojikiston va Turkmaniston uchun esa ijtimoiy yordamni ko'rsatish hamda byudjet shaffofligini kuchaytirish birlamchi ahamiyatga ega. Natijada fiskal dizayn samaradorligi — progressivlik+maqsadli transfert+ma'muriy islohotlarning uyg'un paketiga bog'liq.

Olib borilgan tahlillar asosida quyidagi takliflarni ilgari surishimiz mumkin:

Progressivlikni kuchaytirish. Daromad bo'yicha bosqichli DS va past daromadlilar uchun qaytariluvchi soliq krediti/bolalar nafaqasi kombinatsiyasini joriy etish; yuqori daromadli guruhlar uchun chegara stavkani ehtiyotkor oshirishni mehnat taklifi elastikligiga bog'lab sinovdan o'tkazish.

QQS adolatligini ta'minlash. Bazani kengaytirish va imtiyozlarni qisqartirishni maqsadli transfertlar bilan kompensatsiya qilish; elektron hisob-faktura, tezkor qaytarim va riskga asoslangan audit orqali yig'imni oshirish.

Ma'muriy raqamlashtirish va ex-ante baholash. E-deklaratsiya, real-vaqt ma'lumot almashuvi, CEQ/EUROMOD tipidagi mikrosimulyatsiyalarni institutsionallashtirish; islohotlarni pilot hududlarda sinab ko'rib, regional uyg'unlashtirish (aksiz, raqamli iqtisodiyot solig'i) bilan moslashtirish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Average tax revenues in the OECD remain steady as spending pressures grow (<https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2024/11/average-tax-revenues-in-the-oecd-remain-steady-as-spending-pressures-grow.html>)
2. Labour taxes edge up in the OECD as real wages recover in 2024 (<https://www.oecd.org/en/about/news/press-releases/2025/04/labour-taxes-edge-up-in-the-oecd-as-real-wages-recover-in-2024.html>)
3. Paulus, A., & Tasseva, I. V. (2020). Europe Through the Crisis: Discretionary Policy Changes and Automatic Stabilizers. Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 82(4), 864–888. <https://doi.org/10.1111/obes.12354>
4. Granell, R., Fuenmayor, A., & Savall, T. (2024). Redistributive effects of tax-benefit policies in the EU. International Review of Economics, 71, 933–957. <https://doi.org/10.1007/s12232-024-00474-7>
5. Baimagambetov, A. A., Omirbayev, S. M., Mayekenov, T. K., Valieva, M. M., & Bogunov, L. A. (2021). Progressive Tax Scale as a Factor of Economic Stability of the Budget System of the Republic of Kazakhstan. Public Policy and Administration, 20(5), 622–633. <https://doi.org/10.13165/VPA-21-20-5-06>
- 6.
7. Ismailakhunova, S. (2014). Shall High Income Earners Pay More Taxes in the Kyrgyz Republic? Ege Academic Review, 14(4), 499–508. URL: <https://dergipark.org.tr/en/pub/eab/issue/39934/474375>
8. Niyazmetov, I. M., Rakhmonov, A. S., & Otabekov, O. (2023). Economic Growth and Optimal Tax Burden: A Case of Uzbekistan's Economy. Journal of Tax Reform, 9(1), 47–63. <https://doi.org/10.15826/jtr.2023.9.1.128>
9. Revenue Statistics 2024 (https://www.oecd.org/en/publications/2024/11/revenue-statistics-2024_6e88b46e.html)
10. Latest developments in income dynamics and poverty (https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Latest_developments_in_income_dynamics_and_poverty)
11. Taxing Wages 2024 https://www.oecd.org/en/publications/2024/04/taxing-wages-2024_f869da31.html
12. Tax revenue (% of GDP) <https://data.worldbank.org/indicator/GC.TAX.TOTL.GD.ZS>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>